

A NEW CAVE:

ทบทวนขอบเขตของ ความเป็น กรอบกล่อง ของความหมาย

A NEW CAVE นิทรรศการเดี่ยวครั้งล่าสุดของ ธัญชัย บรรดาศักดิ์ ผลผลิตจากความสนใจส่วนตัวของศิลปินที่มักเดินทางสำรวจไปในโลกทางกายภาพตามที่รกร้าง ทั้งในเขตเมือง ชานเมือง ชนบท หมู่เกาะ ทะเล พื้นที่อุตสาหกรรม รวมไปถึงในโลกออนไลน์ตามเว็บไซต์ และสื่อโซเชียลมีเดีย เพื่อค้นหาวัตถุที่สนใจ โดยวัตถุที่ศิลปินเสาะหามาล้วนเป็นสิ่งที่อยู่ในภาวะกึ่งกลางระหว่างสภาวะสิ้นไร้ประโยชน์ใช้สอย ถูกไล่ทิ้งไว้พร้อมกับร่องรอยของกาลเวลา เป็นสิ่งตกค้างที่ไม่มีคำอธิบาย ไม่มีความหมายและที่มาที่ไปชัดเจน

ศิลปินนำเอาภาวะกำกวม ก้ำกึ่ง ครึ่งๆ กลางๆ ของสรรพสิ่งรอบตัวที่ตนเองสำรวจ ค้นพบนั้นมาทำงานต่อจนเกิดเป็นชิ้นงานศิลปะ ธัญชัยดัดแปลงห้องจัดแสดงนิทรรศการให้กลายเป็นถ้ำที่ถูกเปิดโล่ง กว้างขวาง ใสสะอาด ด้วยแสงไฟที่สว่างจ้าเกินพอดี เพื่อให้ผู้ชมสัมผัสรับรู้ถึงความเปิดกว้าง และการเผยตัวของพื้นที่โดยรวม ทั้งพื้นที่ห้องด้านล่าง ผนังกำแพง และเพดานด้านบน งานศิลปะปรากฏตัวเป็นเพียงเส้น สีและจุด ท่ามกลางการโอบล้อมของความเวิ้งว้าง โล่ง กว้าง เพดานสูงของแกลเลอรี

ชื่อนิทรรศการ A NEW CAVE มาจากการที่ธัญชัยบังเอิญไปเจอข่าวการค้นพบถ้ำแห่งใหม่ในโลกออนไลน์ เขาจึงนำเอาภาวะของความกำกวม ความขัดแย้ง ความเป็นคู่ตรงข้าม และความเชื่อมโยงที่ปรากฏอยู่ด้วยกันภายในคำคำเดียว คือ ความเก่าเดิมตามธรรมชาติของถ้ำ กับการค้นพบใหม่โดยมนุษย์ มาตั้งเป็นชื่อนิทรรศการ A NEW CAVE จึงเปรียบเสมือนจุดตั้งต้นในการเชิญชวนให้ผู้ชมย้อนกลับไปทบทวนกระบวนการการนิยาม แบ่งแยก ขีดเส้น สร้างกรอบกล่อง มอบความหมายต่อสรรพสิ่งรอบตัว เพื่อเปิดพื้นที่ ช่องว่าง มองหาความเป็นไปได้ และความหมายใหม่ในนิทรรศการ ธัญชัยทำให้เส้นแบ่งระหว่างสรรพสิ่งอยู่ในภาวะก้ำกึ่งกำกวมอย่างเด่นชัด โดยเล่นล้อกับการขีดเส้นแบ่งสร้างกรอบกล่องให้กับความหมาย และความเป็นของสิ่งต่างๆ โดยมนุษย์ ทั้งนี้หากเราพิจารณาถึงการขีดเส้นแบ่งในฐานะที่เป็นการให้ความหมายต่อโลกรอบตัว โดยการขีดเส้นแบ่งใดๆ นั้น มักจะมาพร้อมกับกระบวนการการสร้างความเป็นเรา และสร้างความเป็นเขา หรือความเป็นอื่น (Otherness) ของสรรพสิ่งที่อยู่ในและนอกอาณาเขตที่กำหนดขึ้นมานั้นด้วยเสมอ⁰¹ อย่างไรก็ตามเส้นแบ่ง ขอบกรอบกล่องที่ธัญชัยพยายามทำให้พร่าเลือนนั้น คือ เส้นแบ่งของการคิด การนิยาม การให้ความหมาย การรับรู้และสภาวะความเป็นของสิ่งต่างๆ ทั้งคน สัตว์ สิ่งของ และสถานที่

01 จักรกริช สังขมณี, *Limology* ชายแดนศึกษากับเขต-ชั้นวิทยาของพื้นที่ใน/ระหว่าง, (กรุงเทพฯ: ศยาม, 2561), 9.

เมื่อผู้ชมเปิดประตูเดินเข้าถ้ำมา ผู้ชมจะพบกับงานชิ้นแรกที่โดดเด่นขึ้นมาจากบริเวณอื่นโดยรอบ อาจไม่ถึงขั้นใหญ่จนเตะตา แต่ก็โดดเด่นด้วยสีที่แตกต่าง นั่นคือ ร่องรอยปาก ต่างแตกของกำแพง แกลเลอรี อันได้แก่ ชิ้นงาน – (2567) ที่ธัญชัยทำการสลัก จารผังตามรูปทรงชิ้นส่วนเหลือทิ้งจาก แผ่นยางปั๊มรองเท้า ที่โดยปกติแล้วใช้กันกระแทกในโรงงานหิน ธัญชัยเริ่มต้นทำงานชิ้นแรกสุด ด้วยการเจาะทำลายกรอบกล่องในเชิงกายภาพของแกลเลอรี ซึ่งทำหน้าที่ในการปิดกั้นกั้นหมาย กำหนดขอบเขต ชิดเส้นแบ่ง ระหว่างภายในกับภายนอก ระหว่างพื้นที่ทางศิลปะที่โอบรับ และให้ สถานะความเป็นศิลปะต่อสิ่งที่อยู่ภายใน กับ พื้นที่สามัญธรรมดาทั่วไปด้านนอก นอกจากนี้เขายัง เชื่อมโยงสภาวะของความเป็นเส้นขอบที่โอบรับและห่อหุ้ม ของแผ่นยางปั๊มรองเท้าที่ถูกใช้เป็นพื้นที่ ระหว่างช่องว่างของหินในโรงงานหินกับตัวกำแพงแกลเลอรี การสลักทำลายเส้นกล่องกำแพง ยังได้ เปิดเผยให้เห็นพื้นที่ตรงกลางภายในตัวกำแพงของนิทรรศการอีกชิ้นหนึ่งด้วย ขณะเดียวกันธัญชัย ก็นำเอาวัตถุที่ก้ำกึ่งระหว่างสถานะการเป็นชิ้นงานศิลปะ ชยะของเหลือใช้ กับวัตถุสำเร็จรูปที่มีอยู่แล้ว (found object) มาจัดแสดงในนิทรรศการ ได้แก่

Pillar (2567) แก้วเก้าอี้พลาสติกซ้อนกันหลายชั้นที่หยิบยืมมาจากวัด โดยมีหินย้อยจากพิพิธภัณฑสถาน หินแปลกที่ปิดทำการแล้ววางทับอยู่ด้านบน ถัดไปด้านข้าง จัดแสดงแท่งเหล็กเชื่อมต่อกับอุปกรณ์ ทำความสะอาดสระว่ายน้ำที่ปิดทำการไปแล้ว พร้อมกับลวดสลึงที่ขึงแท่งเหล็กนี้ไว้ให้ตั้งตรงเป็น เส้นแนวยาว คือผลงาน *Untitled (non-dormant)* (2567) งานทั้งสองชิ้นชวนให้เรานึกถึงการซ้อนเหลื่อม ทับกันของเส้นแบ่งระหว่างสถานะ การเป็นวัตถุใช้งานในชีวิตประจำวัน การเป็นวัตถุทางศิลปะ และการเป็นขยะของเหลือใช้ ขณะที่ ด้านริมสุดขอบของผนังห้อง บริเวณพื้นด้านล่าง จัดวาง *SsSsSsSsSsSs* (2567) ชิ้นส่วนพวยกาของภาชนะดินเผา นอนเรียงตัวกันอยู่สามชิ้น ตัวพวยกา ชวนให้คิดถึงสภาวะการเป็นจุดแบ่ง จุดเชื่อม จุดสัมผัสระหว่างตัวกากับมือของมนุษย์ผู้ใช้งาน ถัดไป ด้านบน ธัญชัยเจาะผนังยี่ด *Coastal* (2567) หมอนมะพร้าวที่ผ่านการใช้งานมาแล้ว โดยจัดแสดง ในแนวตั้งรับกับการวางตัวในแนวยาวของเก้าอี้ แท่งเหล็ก และพวยกา ตัวหมอนคือจุดตัด เส้นแบ่ง ระหว่างการตื่น กับการหลับไหล ในงานทั้งสี่ชิ้น จะเห็นได้ว่าธัญชัยทำให้เส้นแบ่งระหว่างการเป็น สิ่งประดิษฐ์ โบราณวัตถุ และหลักฐานบ่งบอกริชาการดำรงชีวิตของมนุษย์ในอดีต กับการเป็นขยะ ของเหลือทิ้ง ที่ถูกไล่ ไร้คุณค่า ไร้ความหมาย และการเป็นศิลปวัตถุในนามของศิลปะร่วมสมัย นั้นพัวเลือนและเหลื่อมทับกันอยู่

หากเงยหน้าขึ้นด้านบน ผู้ชมจะเห็น *Gaunggang* (2567) ชิ้นส่วนเรือขุดที่พบบนเกาะลิบง ชานาห์ บอร์เนียว โดยชิ้นส่วนเรือนี้เป็นของกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นกลุ่มคนไร้รัฐ คนพเนจรเร่ร่อนทางทะเล (Sea Nomad) ธัญชัยชวนให้เรานึกเชื่อมโยง จินตนาการถึงกลุ่มคนที่อาศัย และเคลื่อนย้ายไปมาอยู่ตลอด ในพื้นที่ระหว่างเส้นแบ่งของรัฐ-ชาติ แผ่นดิน-ทะเล-หมู่เกาะ การเลือกจัดแสดงชิ้นส่วนเรือขุดของ กลุ่มชาติพันธุ์ไวด์ด้านบนเพดานยังขับเน้นนัยยะของการเป็นคนชายขอบนอกเขตพื้นที่ ไม่เข้ารูปเข้ารอย ไปกับการขีดเส้น แบ่งแยก เปรียบเสมือนการเป็นกลุ่มคนที่ถูกรัฐผลักออกไปอยู่ชายขอบ เป็นขอบ ทั้งในเชิงกายภาพ ที่ตั้ง สภาพภูมิประเทศ และในเชิงสถานะพลเมืองที่ไร้รัฐรับรอง ทั้งมีตัวตนอยู่ แต่ก็เหมือนไม่มีในเวลาเดียวกัน นอกจากนี้การจัดวางชิ้นส่วนเรือขุดไวด์ด้านบนเพดาน ยังสื่อความหมาย ของการเป็นโลศพในวัฒนธรรมโลงไม้ ที่ใช้ในพิธีกรรมฝังศพบนถ้ำตามพื้นที่ทางจิตอันได้ และ เอเชียนตะวันออกเฉียงใต้ โดยการสร้างโลศพเป็นรูปเรือ แล้วนำไปไว้บนถ้ำสัมพันธ์กับความเชื่อเรื่อง เรือในฐานะที่เป็นพาหนะเดินทางระหว่างกลาง ในการส่งดวงวิญญาณของผู้ตายจากโลกมนุษย์ไปยัง ปรโลก⁰² และสถานะของถ้ำเชิงพิธีกรรม ในการเป็นพื้นที่จุดตัดเชื่อมโยง เป็นเส้นแบ่งระหว่าง ความเป็นกับความตาย เป็นพื้นที่ระหว่างสองโลกที่คนเป็นสามารถสื่อสารกับคนตายได้

02 เชิดศักดิ์ ตรียาภิวัฒน์, วัฒนธรรมโลงไม้: วัฒนธรรมแห่งเอเชียอาคเนย์, (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริม วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2546), 17-18.

ธรรมาธิยังสร้างสภาวะกำกวมของเส้นแบ่งระหว่างการเป็นโกดังห้องเก็บของ กับการเป็นห้องนิทรรศการ จัดแสดงงานศิลปะร่วมสมัย ความกำกวมนี้เห็นได้จากการที่กฎเกณฑ์การจัดแสดงงานศิลปะโดยทั่วไป ถูกลด พัก ยับยั้งไว้ก่อน ศิลปินละ “คำ” ลด “แท่น” เปิด “ไฟ” จำทั่วทั้งพื้นที่ กล่าวคือ ธรรมาธิเลือกที่จะไม่ให้คำอธิบายความหมายของชิ้นงานแต่ละชิ้น หรือแม้แต่ขยายความชื่อนิทรรศการ นิทรรศการนี้จึงไม่มีเรื่องเล่าที่ชัดเจนเป็นหนึ่งเดียวภายใต้กรอบความคิดอันใดอันหนึ่ง ธรรมาธิทำให้กรอบกล่องของความหมายจางลง คำเก่า ความหมายเก่ายังคงติดตาม และแฝงฝังมากับตัววัตถุ แต่ก็ไม่ได้รับการขยายความซับซ้อนเพิ่มเติม ขณะเดียวกันก็ไม่ได้ใส่คำใหม่ ความหมายใหม่ลงไปในตัววัตถุอย่างสิ้นเชิง ธรรมาธิปลดปล่อย แยกตัววัตถุออกจากคำ เพราะการใส่คำ คือ การขีดเส้น สร้างกรอบกล่อง เป็นการเพิ่มสีความเข้มให้กับเส้นแบ่งของความหมาย และการนิยาม ยิ่งอธิบาย คำยิ่งฟุ้ง เส้นแบ่งยิ่งแจ่มชัด และกลายเป็นการวางกรอบ หมุดความหมายของผลงานเอาไว้ให้แน่นิ่ง ธรรมาธิสร้างสภาวะกำกวมที่ความหมายเก่ายังไม่ได้หายไป และความหมายใหม่ก็ยังไม่เกิด รอคอยมาปะทะ เติบโตของผู้ชม เรียกร้องบทบาทของผู้ดู ผู้ชมให้ขยับ มากกว่าการเป็นฝ่ายรับข้อมูลข่าวสาร เสพคำ กินเรื่องเล่าที่กลั่นมาแล้วของศิลปิน ผู้ชมต้องตัดสินใจ เสาะแสวงหาคำ เพื่อขีดเส้น สร้างกรอบกล่องให้ความหมายใหม่แทบทั้งหมดเอาเอง นอกจากนี้ธรรมาธิไม่ได้นำเสนอผลงานศิลปะให้มีลักษณะเหมือนเป็นศิลปะวัตถุ หรือโบราณวัตถุล้ำค่าที่ควรถูกรองรับด้วยแท่นจัดแสดง พร้อมกับการส่องไฟเน้นย้ำความสำคัญ ธรรมาธิไม่ได้จัดแสดงวัตถุอย่างเป็นระบบ ระเบียบ เพียงแขวน และวางกองไว้ใกล้กัน ปราศจากการจัดลำดับและการจัดการพื้นที่อย่างที่เหมาะสม สภาวะกำกวมที่ยังไม่ลงตัว ไม่แล้วเสร็จอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ไม่สามารถชี้ชัดระบุได้อย่างชัดเจนนี้เองที่ธรรมาธิพยายามนำเสนอ

อาจกล่าวได้ว่าธรรมาธิชักชวนให้เราครุ่นคิดถึงวัตถุต่างๆ และโลกรอบตัวที่เราคุ้นชิน ด้วยการทำให้ทุกอย่างอยู่ในสภาวะของความกำกวม กำกวม มีศักยภาพที่สามารถเป็นสิ่งต่างๆ ได้ในเวลาเดียวกัน ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจขีดเส้น สร้างคำ ให้ความหมาย ผ่านความรู้ ประสบการณ์ที่เรามี และเรื่องราวที่แฝงฝังอยู่ในตัววัตถุ เส้นแบ่งของความกำกวมอะไรก็ตาม ล้วนพร่ามัว ไม่มั่นคงสถิตแน่นอน แต่อยู่ในภาวะของความพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงเสมอ ปรับเปลี่ยนได้ มีพลวัตร ไม่ได้มีแก่นแกน เป็นเนื้อเดียว เช่นเดียวกันกับเส้นแบ่งระหว่างการเป็นงานศิลปะ กับวัตถุในชีวิตประจำวัน เส้นแบ่งของการนิยาม ความหมาย และการให้คุณค่าอื่นๆ เส้นแบ่งระหว่างการมีความหมายกับการไม่มีความหมาย เส้นแบ่งของสิ่งมีประโยชน์กับไม่มีประโยชน์

ในยุคสมัยใหม่ที่มนุษย์พยายามขีดเส้น สร้างกรอบกล่องเพื่อกักเก็บ คุมขังความหมายของสิ่งต่างๆ ให้หยุดนิ่งตายตัวชัดเจน จนก่อให้เกิดความคิดแบบทวินิยม (Dualism) ที่แบ่งแยกของออกจากกันเสมอ⁰³ นิทรรศการ A NEW CAVE ของธรรมาธิ ชักชวนให้เราหยุดนิ่ง พิจารณากระบวนการให้ความหมายใหม่อีกครั้ง ทั้งยังเสนอว่าเส้นแบ่ง และกรอบกล่องของสิ่งต่าง ๆ ที่เคยมีมา แท้จริงแล้วมันไม่เคยหยุดสถิตนิ่ง แต่กลับอยู่ในภาวะของการเคลื่อนไหว ปรับเปลี่ยน และถูกต่อรองอยู่ตลอดเวลา ขึ้นอยู่กับบริบทแวดล้อมทางพื้นที่ และเวลา เพราะการขีดเส้นสร้างอาณาบริเวณนั้นไม่ได้เป็นเพียงการทำ “รอยเส้นบนผืนทราย” ให้ปรากฏต่อสายตา และสร้างอุดมการณ์ หรือพันธนาการ ของกลุ่มคนในปริมนทลนั้นๆ ให้เด่นชัดและตัดกับของคนอื่นนอกอาณาบริเวณนั้น หากแต่รวมไปถึงการรังสรรค์ประดิษฐ์กรรม และวาทกรรมทางอำนาจมากมายหลายชนิด เพื่อปกป้องและถือครองพื้นที่ที่ถูกขีดสร้างขึ้นมา⁰⁴ การทำให้เส้นแบ่งของสิ่งต่าง ๆ พร่าเลือนของธรรมาธิในนิทรรศการนี้จึงเป็นการพยายามเปิดพื้นที่ให้กับความเป็นไปได้ใหม่ๆ ของการนิยาม การให้ความหมาย คุณค่า อุดมการณ์ วาทกรรม ทำให้ปฏิบัติการของคำว่าศิลปะ ศิลปิน หอศิลป์ พิพิธภัณฑ์ โบราณวัตถุ และเทคนิคกระบวนการทำงาน

03 พีรวัฒน์ คำพวง, “เล่าคำ ถกความหมาย: สรุปลความจากชุดโครงการเสวนา “ความจำกัดคำ | คำจำกัดความ”, “วารสารสังคมวิทยามานุษยวิทยา, ปีที่ 35 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2559), 215.

04 จักรกริช สังขมณี, *Limology* ชายแดนศึกษา กับเขต-ชั้นวิทยาของพื้นที่ใน/ระหว่าง, (กรุงเทพฯ: ศยาม, 2561), 11.